

УДК 330.1

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-5-5>

Танклевська Н.С.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та фінансів
Херсонського державного аграрно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2906-4051>

Ярмоленко В.В.

асистент кафедри економіки та фінансів
Херсонського державного аграрно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7567-0082>

Tanklevs'ka Nataliya

Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Economics and Finance
Kherson State Agrarian and Economic University

Yarmolenko Vitalina

Assistant of the Department of Economics and Finance
Kherson State Agrarian and Economic University

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ CAPITAL MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

У статті розглянуто сутність понять «капітал» та «управління капіталом». Запропоновано визначення капіталу як певного ресурсу (грошового, трудового тощо), який спрямований на здійснення діяльності підприємством щодо отримання прибутку. Розроблено схему, в якій відображені основні завдання управління капіталом промислового підприємства, зокрема мінімізація можливих фінансових ризиків за запланованого рівня доходу капіталу та ведення ефективного фінансового контролю; раціональне використання сформованого капіталу промислового підприємства; забезпечення достатньої кількості капіталу; вчасне реінвестування капіталу та забезпечення його оборотності; створення сприятливого фінансового клімату для досягнення максимального прибутку підприємства. Проаналізовано процес управління структурою капіталу щодо управління власним та запозиченим капіталом. Розкрито завдання, які стоять перед управлінням власним капіталом та запозиченим капіталом. Визначено, що будь-яке промислове підприємство у своєму складі має дві функціональні підсистеми, такі як управління формуванням капіталу та управління використанням капіталу. Зазначено, що ефективне формування та накопичення вартості капіталу забезпечується кількома чинниками, а саме діючими активами підприємства та величиною доданої вартості, що сформувалася в результаті оборотності активів. Проаналізовано динаміку кількості підприємств промислової галузі та величини їх оборотних активів, у результаті чого з'ясовано, що з 2016 року кількість підприємств галузі промисловості суттєво знизилась порівняно з 2015 роком, а у 2017 році вона була незмінною, проте у 2020 році значно зросла, підвищившись порівняно з 2015 роком на 0,35%. Оборотні активи промислових підприємств у 2020 році порівняно з 2015 роком збільшились майже на 84%. Виділено основні принципи управління капіталом, які сприяють формуванню середовища для досягнення головної мети управління капіталом щодо ефективної оптимізації діяльності відповідного суб'єкта господарювання.

Ключові слова: капітал, управління капіталом, структура капіталу, власний капітал, запозичений капітал, промислове підприємство, принципи управління капіталом, управління.

В статье рассмотрена сущность понятий «капитал» и «управление капиталом». Предложено определение капитала как определенного ресурса (денежного, трудового и т. д.), который направлен на осуществление деятельности предприятием касательно получения прибыли. Разработана схема, в которой отражены основные задания управления капиталом промышленного предприятия, в частности минимизация возможных финансовых рисков при запланированном уровне дохода капитала и ведении эффективного финансового контроля; рациональное использование сформированного капитала промышленного предприятия; обеспечение достаточного количества капитала; своевременное реинвестирование капитала и обеспечение его оборачиваемости; создание благоприятного финансового климата для достижения максимальной прибыли предприятия. Проанализирован про-

цесс управления структурой капитала касательно управления собственным и заемным капиталом. Раскрыты задания, стоящие перед управлением собственным капиталом и заемным капиталом. Определено, что любое промышленное предприятие в своем составе имеет две функциональные подсистемы, такие как управление формированием капитала и управление использованием капитала. Указано, что эффективное формирование и накопление стоимости капитала обеспечивается несколькими факторами, а именно действующими активами предприятия и величиной добавленной стоимости, которая сформировалась в результате оборачиваемости активов. Проанализирована динамика количества предприятий промышленной отрасли и величины их оборотных активов, в результате чего выяснено, что с 2016 года количество предприятий отрасли промышленности существенно снизилось по сравнению с 2015 годом, а в 2017 году оно было неизменным, однако в 2020 году значительно выросло, повысившись по сравнению с 2015 годом на 0,35%. Оборотные активы промышленных предприятий в 2020 году по сравнению с 2015 годом увеличились почти на 84%. Выделены основные принципы управления капиталом, которые способствуют формированию среды для достижения главной цели управления капиталом по эффективной оптимизации деятельности соответствующего субъекта хозяйствования.

Ключевые слова: капитал, управление капиталом, структура капитала, собственный капитал, заимствованный капитал, промышленное предприятие, принципы управления капиталом, управление.

Today, industry is one of the most vulnerable sectors of Ukraine's economy. Some industrial enterprises are inefficient because the existing fixed assets are obsolete and their own funds are insufficient for their renewal also little attention is paid to capital management. The article examines the essence of the concept of capital and its management. It is proposed to define capital as a certain resource (money, labor, etc.), which is aimed at carrying out the activities of the enterprise to obtain a profit of the enterprise. The scheme was developed, which reflects the main objectives of capital management of an industrial enterprise, in particular: minimizing possible financial risks at the planned level of return on capital and effective financial control; rational use of the generated capital of an industrial enterprise; ensuring sufficient capital; timely reinvestment of capital and ensuring its turnover; creating a favorable financial climate for maximum profit and others. The process of capital structure management in terms of equity and loan capital management is analyzed. The tasks facing the management of equity and borrowed capital are disclosed. It is determined that any industrial enterprise has two functional subsystems: management of capital formation and management of capital use. It is noted that the effective formation and accumulation of capital value is ensured by several factors: the current assets of the enterprise and the amount of value added formed as a result of asset turnover. The dynamics of the number of industrial enterprises and the value of their current assets were analyzed, revealing that since 2016 the number of industrial enterprises decreased significantly compared to 2015 and in 2017 was unchanged, but in 2020 significantly increased compared to 2015 increased by 0.35%. Current assets of industrial enterprises increased by almost 84% in 2020 compared to 2015. The basic principles of capital management, which contribute to the formation of the environment to achieve the main goal of capital management to effectively optimize the operation of the enterprise.

Keywords: capital, capital management, capital structure, equity, borrowed capital, industrial enterprise, principles of capital management, management.

Постановка проблеми. Нині промисловість є однією з найбільш незахищених галузей економіки України. Частина підприємств промислової галузі є низькоефективними, оскільки наявні основні фонди застарілі, а власних коштів для їх оновлення не вистачає, незначна увага приділяється питанням управління капіталом. Щорічно на промислових підприємствах фінансовий результат від господарської діяльності знижується на 8–9%, тому виникає необхідність дослідження проблематики управління фінансами власної діяльності. Сьогодні підвищується роль вчасного та детального аналізу ефективності діяльності промислових підприємств, рівень якої багато в чому визначається цілеспрямованим управлінням капіталом, як власним, так і запозиченим. Управління капіталом виступає однією з найбільш значимих ланок системи фінансо-

вого моніторингу стану підприємства і сприяє підвищенню ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці управління капіталом, його формування та використання присвячені праці багатьох вітчизняних учених-економістів, таких як В.М. Суторміна, М.Д. Білик, О.О. Терещенко, Г.Г. Кірейцев, В.П. Савчук, Є.Г. Рясних, Л.О. Коваленко. Значний науковий внесок у дослідження управління капіталом підприємств здійснили класики та неокласики світової економічної думки, зокрема А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Дж. Міль, К. Маркс, Е. Бем-Баверк, А. Маршалл, Дж. Кларк, І. Фішер, Дж. Хікс.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. При цьому актуальним є визначення пріоритетних завдань та принципів управління капіталом підприємств промислової

галузі України в умовах трансформації та глобалізації.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є виокремлення пріоритетних завдань та принципів управління капіталом промислових підприємств, які дадуть змогу підвищити рівень їх економічного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для будь-якого підприємства важливим є вирішення проблеми забезпечення здійснення своєї діяльності необхідним обсягом капіталу, що є запорукою їх ефективної діяльності та отримання бажаного фінансового результату. Досягти такого результату можна за умови чіткого і якісного управління капіталом будь-якого підприємства. Найважливішим серед внутрішніх чинників підвищення ефективності кругообігу капіталу є узгодженість взаємодії складових частин, що утворюють його структуру. При цьому саме взаємодія складових частин капіталу підприємства забезпечується сферою управління, тому узгодженість їх функціонування повинна бути врахована у процесі управління.

«Капітал» у перекладі з латинського слова “capitalis” буквально означає «основний, головний». Сутність капіталу як однієї з головних економічних категорій у своїх працях розглядали А. Сміт, А. Маршалл, Д. Рікардо, К. Маркс та інші відомі вчені-економісти.

А. Маршалл у своїх роботах визначав термін «капітал» «як сукупність речей, без яких виробництво не могло б здійснюватися з рівною ефективністю, але які не є безкоштовними дарами природи» [1]. Д. Рікардо визначав капітал

як «частину багатства країни, яка використовується у виробництві й складається з їжі, одягу, інструментів, сировини, машин тощо, необхідних, щоби привести в рух працю» [2]. Таким чином, капітал є однією з основних економічних категорій, сутність якої досліджувалась ученими протягом багатьох століть. У перших працях учених-економістів капітал обґрунтовували як головне багатство, основне майно. Протягом розвитку економічної науки до такого абстрактного та узагальненого трактування поняття капіталу додавався конкретний зміст, який відповідав економічному розвитку відповідного суспільства.

Для підприємства важливим аспектом його ефективного функціонування є дієвий механізм управління його капіталом. Загалом управління капіталом являє собою систему методів і принципів реалізації та розроблення управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у господарській діяльності підприємства [3]. Управління капіталом підприємства має на меті вирішення певної низки завдань (рис. 1) [4; 5].

Управління структурою капіталу є важливим напрямом управління діяльністю підприємства загалом. Завдяки управлінню структурою капіталу керівництво промислового підприємства формує оптимальне співвідношення власних та запозичених коштів задля нарощення власного капіталу та збільшення прибутку, збереження фінансової стійкості підприємства та стабілізації його господарської діяльності. Підприємства, в тому числі промислові, в структурі свого

Рис. 1. Завдання управління капіталом підприємства

Джерело: розроблено авторами за даними джерел [4; 5]

капіталу мають як власний, так і запозичений капітал.

Управління власним капіталом є складовою частиною управління структурою капіталом. Воно передбачає обґрунтування його достатньої кількості відповідно до розмірів, структури та змісту діяльності підприємства; вибір найбільш ефективного способу нарощування капіталу (випуск додаткового пакета акцій, реінвестування прибутку тощо) з огляду на ринкові умови, що склалися, та можливі ризики. Достатня кількість власного капіталу визначає якість управління підприємством із позицій ризику та прибутковості.

Дж.Д. Елена у роботі Дж. Сінкі характеризує достатність капіталу досить чітко [6]: «для

промисловості питання достатності капіталу завжди залишається незрозумілим. Можливо, єдиний показник достатності – одноставна згода ринку. Іншими словами, частка власного капіталу щодо активів повинна збільшуватися до тих пір, поки ринок не зреагує схвально». Управління власним капіталом виконує цілу низку завдань (рис. 2).

Також важливим для ефективного розвитку та функціонування промислового підприємства є управління запозиченим капіталом. Залучення позикового капіталу для підприємства, з одного боку, є ефективним способом розширення виробництва, стабілізації фінансового стану, забезпечення припливу інвестицій, а з іншого боку, підриває фінансову незалежність підприємства,

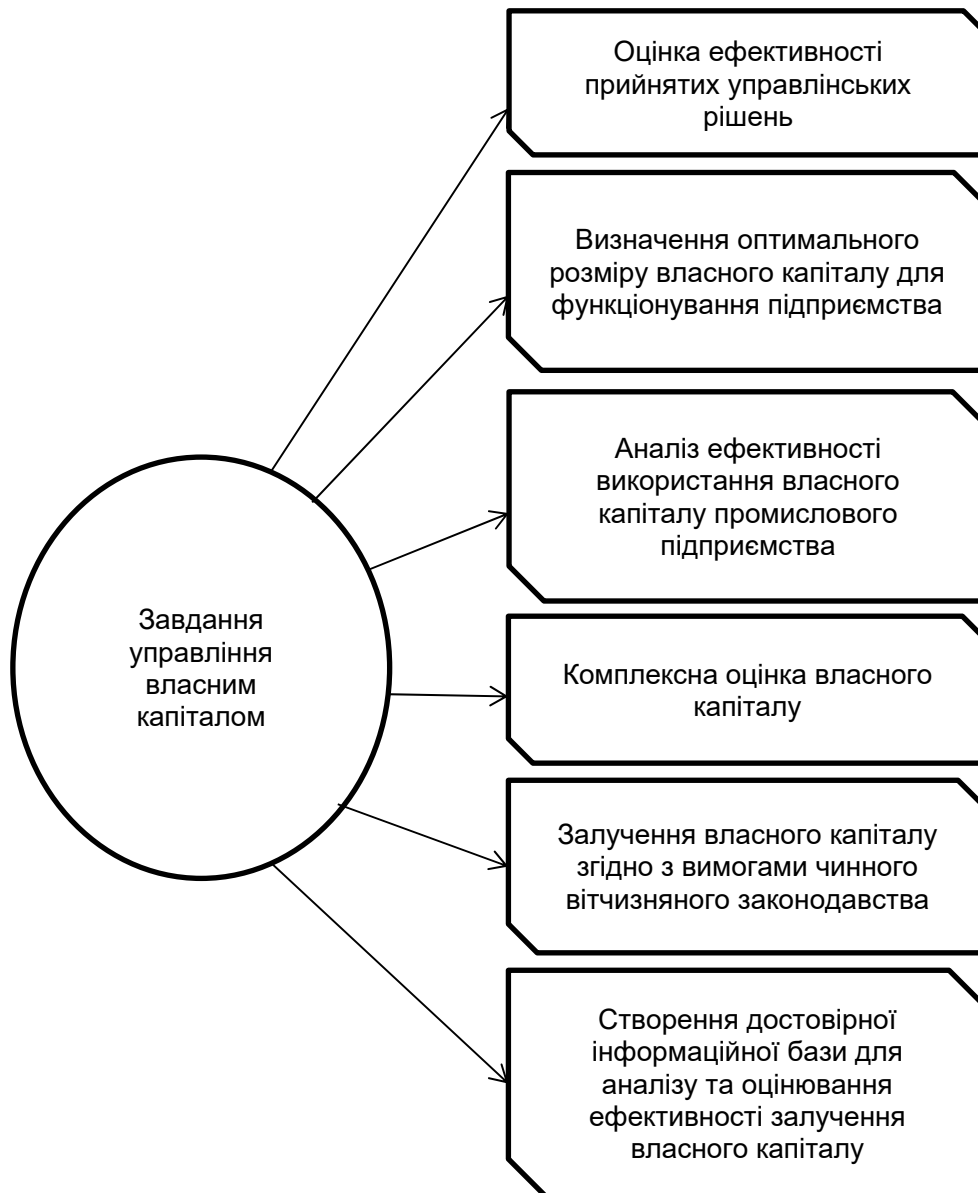

Рис. 2. Завдання управління власним капіталом

Джерело: розроблено авторами за даними джерела [7]

Держава та регіони

зобов'язує підприємство здійснювати додаткові витрати, загрожує втратою самостійності. Управління позиковим капіталом ставить перед собою виконання певних завдань (рис. 3).

Таким чином, управління структурою капіталу активно впливає на вільні грошові потоки підприємств промисловості. Управлінські рішення керівників та менеджерів, які пов'язані з формуванням капіталу підприємства, витрати, що пов'язані з можливими ризиками банкрутства, безпосередньо залежать від зміни структури капіталу. Формування оптимальної структури власного та запозиченого капіталу є одним із основних завдань підприємства, що є запорукою ефективного фінансування достатнього обсягу витрат та забезпечення бажаного рівня прибутку [9].

Будь-яке промислове підприємство у своєму складі має дві такі функціональні підсистеми:

– управління формуванням капіталу, що має на меті задоволення потреби в придбанні

необхідних підприємству активів та оптимізацію структури капіталу за умови забезпечення його ефективного використання;

– управління використанням капіталу, що має на меті максимізацію забезпечення отримання власниками підприємства прибутку у коротко- та довгостроковому періодах.

Ці підсистеми також можна віднести до формування ефективної системи управління власним капіталом як однієї з організаційних форм. Однак в умовах сучасного динамічного ринку до основних проблем оптимального формування й використання власних коштів підприємств додалися інші, не менш важливі, такі як:

– реальне оцінювання справедливої ринкової вартості підприємства та функціональності його фінансової і господарської діяльності;

– правильне визначення найбільш оптимально необхідної частки власного капіталу в загальній структурі капіталу підприємства;

Рис. 3. Завдання управління запозиченим капіталом

Джерело: розроблено авторами за даними джерела [8]

– розроблення дієвої концепції збереження власного капіталу.

Слід відзначити, що ефективне формування та накопичення вартості капіталу забезпечується кількома чинниками, а саме діючими активами підприємства та величиною доданої вартості, що сформувалася в результаті оборотності активів. Кількість підприємств промислової галузі та динаміка складу оборотних активів за 2015–2020 роки наведена в табл. 1.

Аналіз даних таблиці показує, що з 2016 року кількість підприємств галузі промисловості суттєво знизилась порівняно з 2015 роком, а у 2017 році була незмінною. У 2020 році вона значно зросла, збільшившись порівняно з 2015 роком на 0,35%. Оборотні активи у 2020 році по-

рівняно з 2015 роком збільшились майже на 84%. Тенденції зміни кількості підприємств галузі промисловості та їх оборотних коштів можна прослідкувати на рис. 4.

Результативність вкладання капіталу визначають певними якісними характеристиками капіталу, і саме ці характеристики формують здатність капіталу забезпечувати створення вартості та прирощення активів промислового підприємства.

Ефективне управління капіталом промислового підприємства відбувається за рахунок дотримання певних принципів, які спрямовані на оптимізацію структури капіталу з огляду на сучасні трансформаційні та глобалізаційні процеси. Ці принципи відображені в табл. 2.

Таблиця 1

Динаміка кількості та величини оборотних активів підприємств промисловості

	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2020 рік до 2015 року, %
Кількість підприємств	135 149	127 069	127 069	125 859	130 324	135 625	100,35
Оборотні активи, млн. грн.	941 186	600 522,6	1 515 087,5	1 778 219	1 712 627,1	1 726 963	183,49

Джерело: згруповано авторами за даними джерела [10]

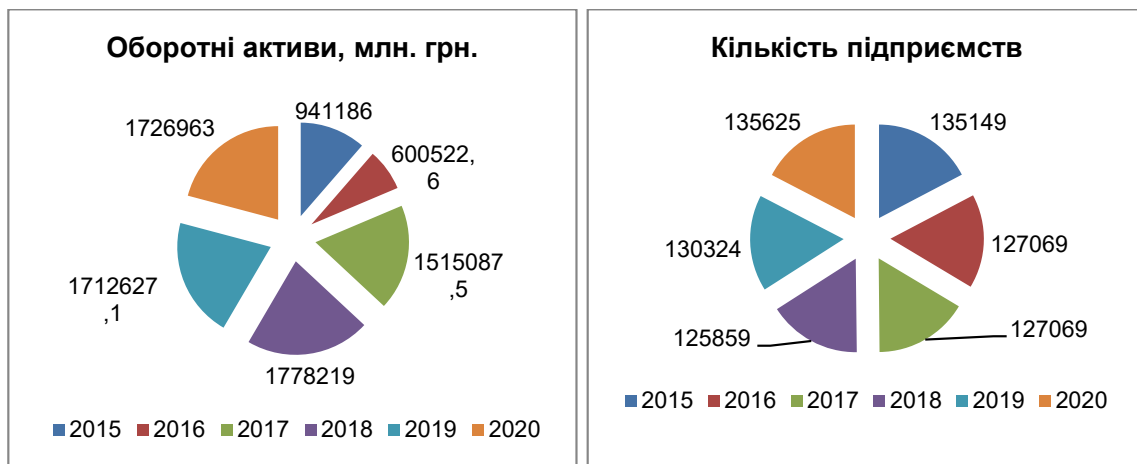

Рис. 4. Динаміка зміни кількості підприємств та оборотних коштів

Джерело: згруповано авторами за даними джерела [10]

Таблиця 2

Принципи управління капіталом промислових підприємств

Принцип	Характеристика принципу
Принцип орієнтованості	Слідування стратегічним цілям розвитку підприємства
Принцип мінімізації	Зведення до мінімуму витрат на формування різних джерел фінансування
Принцип збалансованості	Рівновага між обсягом капіталу та активами підприємства
Принцип ефективності	Забезпечення ефективного використання капіталу в процесі виробничої та господарської діяльності підприємства
Принцип варіативності	Вибір оптимальних підходів до розроблення й прийняття управлінських рішень

Джерело: згруповано авторами за даними джерела [11]

Зазначені принципи управління капіталом сприяють формуванню середовища для досягнення головної мети управління капіталом, яка полягає у її ефективній оптимізації щодо відповідного суб'єкта господарювання.

Управління капіталом підприємства здійснюється за такими стратегіями [7; 12; 13]:

1) консервативна стратегія, яка має на меті отримання вищої прибутковості, ніж за банківськими депозитами;

2) збалансована стратегія, за якою очікується отримання рівня доходу, що порівнюється із середньоринковим за найбільш ліквідними акціями;

3) ризикова стратегія, метою застосування якої є отримання максимально можливого приросту активів;

4) індексна стратегія, що спрямована на інвесторів, що мають на меті отримання інвестиційного прибутку з портфеля цінних паперів, який сформовано на основі індексу.

Висновки. Отже, під час процесу управління капіталом промислового підприємства завжди реалізуються різноманітні завдання, які мають безпосередній вплив на ефективність ведення господарської та виробничої діяльності підприємства й рівень його прибутковості. Для забезпечення дієвості процесу управління капіталом потрібно намагатися чітко сформулювати та ефективно реалізувати пріоритетні завдання управління як власним, так і запозиченим капіталом промислових підприємств. При цьому формування оптимальної структури власного та запозиченого капіталу є одним із основних завдань підприємства, що є запорукою ефективного фінансування достатнього обсягу витрат і забезпечення бажаного рівня прибутку.

Бібліографічний список:

1. Кочкодан В.Б. Роль и значение структуры капитала в управлении предприятием. *Бизнес-Информ*. 2006. № 12. С. 129–135.
2. Мазурок П.П. Історія економічних вчень у запитуваннях і відповідях : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 477 с.
3. Бланк І.А. Управління формування капіталу. Київ : Знання, 2012. 318 с.
4. Ламанов С.В. Система завдань управління капіталом підприємства. *Управління розвитком*. 2011. № 1 (98). С. 155–158.
5. Сабліна Н.В. Управління капіталом підприємства. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/12920/1/1_tezi_Sablina.PDF (дата звернення: 15.06.2021).
6. Синки Дж.-мл. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / пер. с англ. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2007. 1018 с.

7. Бланк І.А. Основи фінансового менеджменту : навчальний посібник. Київ : Ніка-Центр, 1999. 592 с.
8. Корбутяк А.Г., Шестопалова О.О. Управління позиковим капіталом підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 373–376.
9. Танклевська Н.С. Методика формування концепції фінансової політики розвитку агропідприємств регіону. *Облік і фінанси АПК*. 2008. Вип. 4. С. 38–41.
10. Юрчишена Л.В., Кречко О.С. Макроекономічний аналіз фінансування оборотних активів промислових підприємств України. *Бізнес-Інформ*. 2020. № 11. С. 337–346.
11. Дробот Я.В., Туча В.О. Оптимізація структури капіталу промислового підприємства як чинник його ефективного функціонування. *Економічний простір*. 2019. № 150. С. 55–60.
12. Tanklevska N.S., Kyrylov Yu.Ye., Zaitseva O.I. Management of conscious adaptive organizations in the context of socioeconomic changes and financial turbulence. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 4 (1). С. 36–39.
13. Адвокатова Н.А., Повод Т.М. Управлінські рішення щодо оптимізації структури витрат. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. № 1. С. 67–71.

References:

1. Kochkodan V.B. (2006) Rol' i znachenie struktury kapitala v upravlenii predpriatiem [The role and importance of capital structure in enterprise management]. *Biznes-Inform*, no. 12, pp. 129–135.
2. Mazurok P.P. (2006) *Istoriya ekonomichnykh vchen' u zapytannyakh i vidpovidyakh* [History of economic doctrines in questions and answers]. Kyiv: Znannya, p. 477.
3. Blank I.A. (2012) *Upravlinnya formuvannya kapitalu* [Capital formation management]. Kyiv: Znannya, 2012. 318 p.
4. Lamanov S.V. (2011) *Systema zavdan' upravlinnya kapitalom pidpryyemstva* [The system objectives of working capital management company]. *Upravlinnja rozvitkom*, vol. 1 (98), pp. 155–158.
5. Sablina N.V. *Upravlinnya kapitalom pidpryyemstva* [Enterprise capital management]. Available at: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/12920/1/1_tezi_Sablina.PDF (accessed 15 June 2021).
6. Sons J.-Jr. (2007) *Finansovyy menedzhment v kommercheskom banke i v industrii finansovykh uslug* [Financial management in a commercial bank and in the financial services industry]. Moscow: Al'pyna Byznes Buks, p. 1018.
7. Bank I.A. (1999) *Osnovy finansovoho menedzhmentu: navchal'nyy posibnyk* [Fundamentals of financial management]. Kyiv: Nyka-Tsentr, p. 592.
8. Korbutyak A.G., Shestopalova O.O. (2017) *Upravlinnya pozykovym kapitalom* [Lending capital management]. *Globalni ta nacionalni problemy ekonomiky (electronic journal)*, vol. 20, pp. 373–376.
9. Tanklevs'ka N.S. (2008) *Metodyka formuvannya kontseptsiyi finansovoyi polityky rozvytku ahropidpryyemstv rehionu* [Methods of forming the concept of financial policy for the development of agricultur-

- al enterprises in the region]. *Oblik i finansy APK*, vol. 4, pp. 38–41.
10. Yurchyshena L.V., Krechko O.S. (2020) Makroekonomichnyy analiz finansuvannya oborotnykh aktiviv promyslovykh pidpryyemstv Ukrayiny [Macroeconomic analysis of financing of current assets of industrial enterprises of Ukraine]. *Biznes-Inform*, no. 11, pp. 337–346.
 11. Drobot Ya.V., Tucha V.O. (2019) Optyimizatsiya struktury kapitalu promyslovoho pidpryyemstva yak chynnyk yoho efektyvnoho funktsionuvannya [Optimization of the capital structure of an industrial enterprise as a factor of its effective functioning]. *Ekonomichnyy prostir*, no. 150, pp. 55–60.
 12. Tanklevska N.S., Kyrylov Yu.Ye., Zaitseva O.I. (2017) Management of conscious adaptive organizations in the context of socioeconomic changes and financial turbulence. *Naukovyy visnyk Polissya*, no. 4(1), pp. 36–39.
 13. Advokatova N.O., Povod T.M. (2020) Upravlins'ki rishennya shchodo optyimizatsiyi struktury vytrat [Management decisions to optimize the cost structure]. *Tavriys'kyi naukovyy visnyk. Seriya: Ekonomika*, no. 1, pp. 67–71.